

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE PSIHOLOGIE ȘI ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI
CATEDRA DE ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI**

Teză de doctorat

***PROIECTAREA ȘI IMPLEMENTAREA UNUI CURRICULUM AL
TRADIȚIILOR ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR ROMÂNESC***

- rezumat -

**Conducător științific:
Prof. univ. dr. MIRON IONESCU**

**Doctorand:
Silvia Moldovan (Negruțiu)**

**Cluj-Napoca
2010**

CUPRINS

INTRODUCERE

PARTEA I - FUNDAMENTAREA TEORETICĂ

CAPITOLUL I

VALORILE NAȚIONALE ȘI EDUCAȚIA CONTEMPORANĂ

I.1. O radiografie a tradițiilor populare

I.1.1. Viabilitatea tradițiilor populare în satul românesc, la început de mileniu III

I.1.2. Ponderea elementelor de tradiție populară în școala românească a începutului de mileniu III

I.1.3. Valorile naționale tradiționale – sursă de cultură și civilizație valorificabilă în procesul educațional

CAPITOLUL II

ARGUMENTE ÎN FAVOAREA UNUI CURRICULUM AL TRADIȚIILOR

II.1. Curriculum-ul - realitate educațională complexă

II.2. Componentele curriculum-ului bazat pe tradiții

II.3. Principii ale curriculum-ului bazat pe tradiții

II.4. Curriculum-ul la decizia școlii – posibilități de realizare

II.5. Elemente de curriculum ascuns și relevanța lor în instruirea și educarea elevilor prin valorificarea valorilor naționale

II.6. Argumente în favoarea unui curriculum al tradițiilor

II.7. Implicarea în formarea profesorilor (pentru învățământul primar și preprimar) care urmează să implementeze, în procesul educațional, curriculum-ul tradițiilor

CAPITOLUL III

ELABORAREA UNUI CURRICULUM AL TRADIȚIILOR POPULARE PENTRU ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

III.1. Nivele la care poate fi introdus curriculum-ul tradițiilor populare

III.1.1. Crearea unei noi discipline (cursuri sistematice)

III.1.2. Module pluridisciplinare

III.1.3. Inserarea elementelor de tradiție în conținuturile curriculum-ului existent

III.1.4. Sinteze interdisciplinare periodice

III.2. Elaborarea și implementarea curriculum-ului bazat pe tradiții la disciplina opțională

Cultură și Civilizație Românească

III.2.1. Scopul/ Finalitatea educațională generală

III.2.2. Obiectivele cadru

III.2.3. Obiectivele de referință și exemple de activități de învățare

III.2.4. Planificarea calendaristică

III.2.4.1. Model de planificare calendaristică orientativă la disciplina opțională

Cultură și Civilizație Românească

III.2.4.1.1. Model de proiectare a unității de învățare

III.2.4.1.2. Model de alcătuire a proiectului de lecție

III.2.4.2. Inserarea elementelor de tradiție prin intermediul scenariilor educaționale

III.2.4.2.1. Practici/obiceiuri din viața satului, posibile surse de valorificare în lecții și secvențe de lecții

III.2.4.2.2. Valorificarea elementelor de tradiție populară, prilejuită de excursiile de studii

III.2.4.2.3. Practici/obiceiuri din viața satului, posibile surse de valorificare în serbările școlare

III.2.4.2.4. Elemente de tradiție, posibile surse de inspirație în realizarea premierii la sfârșit de an școlar

III.2.4.2.5. Motive de inspirație folclorică în prezentări de carte

III.2.4.3. Sinteze interdisciplinare periodice

III.3. Instrumente de evaluare a conținuturilor care valorifică elemente de tradiție populară în procesul instructiv-educativ

III.4. Proiectarea și implementarea unor situații de învățare bazate pe valorificarea elementelor de tradiție populară

III.4.1. Explicitarea sintagmelor *situație de învățare și experiență de învățare*

III.4.2. Proiectarea unor situații de învățare bazate pe activități practic-aplicative

III.4.3. Proiectarea unor situații de învățare bazate pe activități intelectuale

PARTEA A II-A

DEMERSUL EXPERIMENTAL

CAPITOLUL IV

ETAPA CONSTATATIVĂ A INVESTIGAȚIEI

IV.1. Obiectivele cercetării constatative

IV.2. Descrierea eșantionului de subiecți al etapei constatative

IV.3. Metodologia de cercetare utilizată pentru colectarea datelor inițiale

IV.3.1. Eșantionul de conținut al investigației constatative

IV.3.2. Metodele și instrumentele cercetării

IV.4. Rezultate ale investigației constatative

IV.4.1. Cunoașterea opiniei elevilor implicați în cercetare, privind dorința lor de a fi instruiți și educați apelând frecvent la valori aparținând culturii și civilizației românești

IV.4.2. Cunoașterea opiniei profesorilor, privind particularitățile unui potențial curriculum bazat pe tradițiile populare românești.

Rezultatele chestionarului de opinie aplicat acestora

IV.4.3. Cunoașterea opiniei directorilor de școli privind ideea orientării prospective a procesului instructiv-educativ din învățământul primar spre un curriculum bazat pe tradițiile populare românești.

Rezultatele chestionarului de opinie aplicat directorilor de școli

IV.4.4. Cunoașterea opiniei părinților elevilor implicați în cercetare, privind utilitatea orientării învățământului spre un curriculum al tradițiilor.

Inventarierea opiniei părinților

IV.4.5. Pre-testul. Rezultatele testului inițial de cunoștințe, atitudini și comportamente aplicat elevilor

CAPITOLUL V

EXPERIMENTUL PROPRIU-ZIS

V.1. Proiectarea experimentului

- V.1.1. Scopul și obiectivele cercetării
- V.1.2. Ipoteza cercetării
- V.1.3. Variabila independentă și variabilele dependente
- V.1.4. Eșantionul de subiecți
- V.1.5. Alcătuirea eșantionului de conținut
 - V.1.5.1. Cursul opțional „Cultură și Civilizație Românească”
 - V.1.5.2. Elemente de tradiție inserate spontan în procesul instructiv-educativ, prin intermediul scenariilor educaționale
 - V.1.5.2.1. Descrierea modalității de inserare a elementelor de tradiție
 - V.1.5.3. Proiecte de cercetare a unor practici întâlnite frecvent în viața satului:
 - Șezătorile populare și Munca în clacă*
- V.1.6. Etapele cercetării
 - V.1.6.1. Etapa constatativă/ preexperimentală/ Pre-testul
 - V.1.6.2. Experimentul propriu-zis
 - V.1.6.3. Evaluarea sumativă (Post-testarea)
 - V.1.6.4. Evaluarea la distanță (Re-testarea)
- V.1.7. Metodologia cercetării
- V.1.8. Resurse materiale implicate în cercetare
- V.2. Direcțiile intervenției formative. Activități desfășurate cu elevii
 - V.2.1. Precizarea de către învățătoare a obiectivelor, a elementelor esențiale de conținut ale temei noi, a criteriilor și baremelor de notare
 - V.2.2. Utilizarea unor metode și instrumente de autocunoaștere și intercunoaștere
 - V.2.3. Utilizarea unor metode și instrumente pentru stimularea comportamentelor pozitive ale elevilor
 - V.2.4. Promovarea arhetipurilor morale din basmele populare
- V.3. Evaluarea sumativă (Post-testarea)
- V.4. Evaluarea la distanță (Re-testarea)

CAPITOLUL VI

REZULTATE OBȚINUTE ÎN ACTIVITATEA DE CERCETARE. ANALIZA ȘI INTERPRETAREA CANTITATIVĂ ȘI CALITATIVĂ A ACESTORA

- VI.1. Date privind efectul inserării elementelor de tradiție populară în procesul

instructiv-educativ

VI.2. Date privind influența opționalului „Cultură și Civilizație Românească” asupra nivelelor de cunoaștere, atitudinale și comportamentale ale elevilor

VI.3. Date obținute prin derularea proiectelor de cercetare: *Șezătorile populare și Munca în clacă la români*

VI.4. Rezultate ale Post-testului

VI.5. Rezultate ale testării la distanță/Re-testului

VI.6. Prelucrarea statistică a datelor

CAPITOLUL VII

CONCLUZII

VII.1. Concluzii privind eficiența demersului de cercetare întreprins

VII.2. Dificultăți, obstacole, limite întâlnite

VII.3. Sugestii privind posibile modalități de acțiuni viitoare

Glosar

Tradiția și Educația în gândirea pedagogică și filozofică (reflecții)

Bibliografie

Anexe

Anexa nr. 1. Afîș - Asociația *Silvania Șerbeni*, *Proiect multicultural pentru valorificarea tradițiilor*

Anexa nr. 2. Protocol de colaborare: Asociația *Silvania Șerbeni* – Colegiul Național *Unirea*

Anexa nr. 3. Protocol de colaborare: Colegiul Național *Unirea* – Muzeul Etnografic Reghin

Anexa nr. 4. Performanțe naționale obținute la Concursul de *Cultură și Civilizație Românească*

Anexa nr. 5. O inventariere a elementelor de tradiție, existente în programele școlare

Anexa nr. 6. Model de proiectare a unității de învățare „*Sărbători religioase. Sfântul Gheorghe*”

Anexa nr. 7. Model de alcătuire a proiectului de lecție/de activitate didactică (*Obiceiul Sângiorzului*)

Anexa nr. 8. Proiect de lecție (*Colinda ca document istoric*)

Anexa nr. 9. Prezentarea, într-o modalitate intuitivă, a activității didactice *Excursia de*

studii

- Anexa nr. 10. Prezentarea, într-o modalitate intuitivă, a activității didactice *Serbarea Munca în clacă*
- Anexa nr. 11. Filă de *Catalog vorbitor*, auxiliar al fișei psihopedagogice a elevilor
- Anexa nr. 12. Proiectarea situației de învățare *Depănușatul porumbului* (bazată pe activitate preponderent practic-aplicativă)
- Anexa nr. 13. Proiectarea situației de învățare *Munca în clacă* (bazată pe activitate preponderent intelectuală)
- Anexa nr. 14. Test sociometric pentru formarea grupelor de cercetare
- Anexa nr. 15. Chestionar profesori
- Anexa nr. 16. Chestionar directori de școli
- Anexa nr. 17. Chestionar pentru părinții elevilor investigați
- Anexa nr. 18. Sistemul de întrebări adresate elevilor
- Anexa nr. 19. Sistemul activităților didactice organizate în cadrul proiectului de cercetare *Munca în clacă*
- Anexa nr. 20. Serbare de Crăciun (2007)
- Anexa nr. 21. Fotografii de la Serbarea de Crăciun (2007)
- Anexa nr. 22. Vopsirea ouălor în foi de ceapă roșie (aprilie 2008)
- Anexa nr. 23. Punctajele obținute de elevi la testul inițial de cunoștințe, pe fiecare item în parte
- Anexa nr. 24. Grila de observație a atitudinilor și comportamentelor elevilor, Pre-test
- Anexa nr. 25. Unitățile de învățare și unitățile de conținut ale disciplinei opționale *Cultură și Civilizație Românească*
- Anexa nr. 26. Metode și tehnici de autocunoaștere/intercunoaștere
- Anexa nr. 27. Grila de observație a atitudinilor și comportamentelor (Post-test)
- Anexa nr. 28. Punctajele obținute la Post-test pe fiecare item în parte
- Anexa nr. 29. Punctajele obținute la Re-test pe fiecare item în parte

Cuvinte și sintagme-cheie:

curriculum, curriculum al tradițiilor, proiectare curriculară, valori naționale, curs opțional, cultură și civilizație, proiect de cercetare, valori arhetipale

INTRODUCERE

Ceea ce ne face diferiți unul față de celălalt, pe noi, oamenii, este sistemul de valori în care credem. Acesta ne definește ca indivizi și ca grupuri. Cu un sistem de valori ieșim din familie, cu un sistem de valori ieșim din școală, un sistem de valori promovăm în rândul persoanelor cu care venim în contact și a acelorora pe care le educăm, ca dascăli.

Cum putem forma un sistem de valori dezirabil la elevii noștri și care să fie acesta, este frământarea care ne urmărește și pe care o urmăm în parcursul nostru social, familial, profesional și care stă la baza activității noastre didactice și de cercetare.

În cercetarea de față propunem, ca soluție, valorile naționale autentice, arhetipale, concepte-cheie în jurul cărora este organizată lucrarea.

Motivația fundamentală a abordării temei este dată de importanța pe care o reprezintă acestea pentru existența umană în general, pentru supraviețuirea popoarelor în cadrul alterității și pentru dezvoltarea atitudinală, comportamentală și cognitivă a elevilor, în special.

Principalele elemente ale sistemului de valori (promovate de poporul român de-a lungul istoriei) asupra cărora ne îndreptăm atenția sunt: tendința de socializare, sentimentul apartenenței la lumea și la valorile satului, nevoia de „întâlnire” nu doar cu sinele, ci și cu *Celălalt*, cu *Altul*, disponibilitatea de a accepta învățarea reciprocă, nevoia confirmării unor atitudini, comportamente, intenții etc. prin raportare la viziunea și concepția comunității, trăirea bucuriei și a farmecului activităților de grup, valorizarea învățării prin cooperare, promovarea comunicării și a schimbului de opinii, propovăduirea și consolidarea credinței în Dumnezeu. În timp, acestea au dus la cristalizarea unor trăsături caracteristice poporului român, demne de a fi cunoscute și asimilate de elevi, ca replică la criza actuală de valori: bucuria de a munci, prețuirea muncii, înțelepciunea, istețimea, inteligența, duhul, intuiția, prețuirea învățăturii, vrednicia, simțul etic-pătrunzător, cinstea, demnitatea, sinceritatea, modestia, sobrietatea, stăpânirea de sine, spiritul întrajutorării, al solidarității, patriotismul, simțul umorului.

Trăim un prezent istoric în care părinții își dedică puțin timp pentru educarea copiilor, motiv pentru care considerăm că se impune ca rolul esențial în acest proces să fie preluat de școală, de cadrele didactice. Astfel, privind educația din perspectiva valorilor naționale, avem convingerea că îi putem învăța pe elevi:

- să prețuiască omul, cultura, munca, virtuțile morale și creștine;

- să accedă la fascinanta lume a culturii populare materiale și spirituale;
- să găsească similitudini între practici din viața școlii și practici din viața satului;
- să lege prezentul de trecut și de viitor;
- să știe de unde vin și încotro se îndreaptă;
- să cunoască și să iubească munca de cercetare pedagogică;
- să își formeze trăsături pozitive de voință și caracter;

Care sunt elementele pe care le-am avut în vedere pentru a realiza finalitățile formative și informative propuse în lucrare:

- valorificarea firească a elementelor de tradiție în procesul instructiv-educativ;
- descrierea unor tradiții străvechi, prilejuită de sărbătorile religioase;
- descrierile obiceiurilor legate de munca la câmp;
- descrierile obiceiurilor laice, legate de tainele din viața omului;
- interpretarea cunoscutului joc popular *Călușeru*’;
- povestirea legendei unui sat și conștientizarea faptului că fiecare sat are o legendă proprie;
- relatarea unor întâmplări autentice care au generat o colindă;
- organizarea unei vizite în satul nostru natal, pentru ca elevii să ia contact nemijlocit cu viața la sat;
- elaborarea de produse didactice comune învățător-elevi;
- organizarea serbărilor de Crăciun, cu valorificarea elementelor de tradiție;
- stimularea reflecției personale a elevilor și a părinților lor în legătură cu relevanța educațională a tradiției;
- proiectarea, experimentarea și validarea unor strategii educaționale care valorifică tradiția;
- promovarea arhetipurilor morale din basmele populare;
- sprijinirea culegerii de informații diverse despre prestația, performanțele și trăsăturile de personalitate ale elevilor;
- încurajarea elevilor, a părinților acestora și a întregii comunități în direcția apropierii de tradiția autentică și vie, pe care să o „pătrundă”, să o decodifice și să îi exploateze constructiv valențele.

Cercetarea experimentală întreprinsă de noi, în vederea unei posibile orientări prospective a învățământului spre valorile naționale, se înscrie în categoria cercetărilor-acțiune în care cercetătorul e direct implicat în procesul didactic, aspect deosebit de important deoarece, prin experimentarea unor noi modele de acțiune, acesta poate eficientiza anumite strategii didactice (metode, procedee, tehnici).

Demersul experimental realizat respectă etapele consacrate ale cercetării pedagogice, astfel:

- delimitarea problemei de cercetat (pe baza documentării, prin studierea bibliografiei care are legătură cu aceasta);
- realizarea unui studiu constatativ (cu scopul culegerii unor date imperios necesare pentru proiectarea și realizarea demersului experimental);
- inventarierea premiselor teoretice și aplicative care vor constitui punctul de pornire al experimentului propriu-zis (rezultatele obținute pe baza documentării asupra problemei de cercetat și concluziile obținute în urma desfășurării investigației constatative);
- formularea obiectivelor și a ipotezei cercetării întreprinse;
- prezentarea fiecărei etape parcurse (metodologie, eșantioane de subiecți, eșantioane de conținut);
- realizarea experimentului propriu-zis (etapele pre-test, post-test, re-test);
- analiza, prelucrarea și interpretarea, cantitativă și calitativă, a datelor obținute;
- elaborarea concluziilor cercetării.

Lucrarea cuprinde două părți: prima de natură teoretică, iar cea de-a doua practic-aplicativă. Partea teoretică reprezintă fundamentul pe care se așază partea practică, ambele abordând științific și original probleme cu care se confruntă învățământul actual.

Prezentăm succint, în continuare, aspecte surprinse în lucrare de-a lungul celor șapte capitole care o întregesc.

Capitolul I – Valorile naționale și educația contemporană – prezintă situația de criză axiologică în care se află societatea românească și, implicit, populația școlară de toate vârstele, propunând, ca soluție, implementarea valorilor naționale în cadrul procesului instructiv-educativ. În această viziune, realizează similitudini, diferențe și compatibilități între practici frecvente ale vieții satului (șezătoarea și munca în clacă) și activitatea instructiv-educativă desfășurată în cadru

instituționalizat. Datele furnizate prin realizarea „radiografiei tradițiilor” satului, completate și întregite cu cele oferite de „radiografia tradițiilor” existente în școală, propun o „terapie” a populației școlare cu ajutorul valorilor naționale tradiționale (sursă de cultură și civilizație valorificabilă în procesul educațional), motivând și garantând ieșirea din criză.

Capitolul II – Argumente în favoarea unui curriculum al tradițiilor populare pentru învățământul primar – încearcă, mai întâi, clarificarea conceptelor de bază subordonate temei de cercetare, realizând o incursiune prin literatura de specialitate cu scopul inventarierii unor puncte de vedere consacrate, ale specialiștilor, concretizate în definiții ale noțiunii „curriculum”. Supuse unor analize critice comparative, apoi comentate și interpretate în manieră proprie, acestea au conturat un punct de vedere personal asupra modalității de abordare a curriculum-ului bazat pe tradiții (abordare în sens larg), vizând atât procesele educative cât și experiențele de învățare prin care trece elevul pe durata parcursului său școlar. Capitolul precizează și descrie componentele acestuia, prezintă principiile care stau la baza lui, relevanța pe care o pot avea elementele de curriculum ascuns în instruirea și educarea elevilor prin intermediul valorilor naționale și posibilitatea optimă de realizare a curriculum-ului tradițiilor populare: prin curriculum la decizia școlii, opțional la nivelul mai multor arii curriculare.

În încercarea de a aduce argumente în favoarea noii paradigme curriculare, am recurs la abordări multidimensionale: axiologice, pedagogice, psihologice, sociologice, istorice, etnologice, teologice, focalizate pe educarea emoției și umanizarea cunoașterii. Considerăm relevante următoarele argumente:

- ✓ legiferarea preocupării de a cultiva dragostea față de țară, față de trecutul istoric și de tradițiile poporului român (Legea învățământului, titlul I, articolul 4, alineatul (2));
- ✓ necesitatea compatibilizării europene a curriculum-ului din România;
- ✓ *globalizare și tradiție, pluralitate și individualitate* – compatibilități sau incompatibilități?;
- ✓ asigurarea perspectivelor de abordare integrată a conținuturilor;
- ✓ curriculum bazat pe tradiții – acte de recuperare arhetipală;
- ✓ experiența educativă a tradiției (rolul educativ al acesteia de-a lungul veacurilor), folosul pe care acțiunea educativă poate să-l aibă prin utilizarea ei în continuare, în școală sau extrașcolar;

- ✓ curriculum bazat pe tradiții ca soluție la criza morală a societății (a matricii sociale);
- ✓ un curriculum al tradițiilor asigură rezistența la amenințarea transiterii verticale, între generații, a propriilor valori culturale;
- ✓ posibilitatea adaptării și combinării tradiției cu noile resurse, aducerea ei la zi, fără denaturarea mesajului;
- ✓ experiențele educaționale ale omenirii, verificate la nivelul fiecărei generații de indivizi, că *tradiție* nu înseamnă mers înapoi, învechit, ci valoros și validat;
- ✓ cultivarea sentimentului apartenenței la o comunitate și la o națiune, afirmarea identității culturale a națiunii, în condițiile respectării multiculturalismului, promovarea identității individuale și de grup;
- ✓ reabilitarea familiei;
- ✓ cunoscând valorile și trăsăturile propriului popor, ajungi să te autocunoști și să te autodefinești, să te integrezi social;
- ✓ cunoscând tradiția propriului popor constăți că anumite obiceiuri, împrumutate de tine din alte culturi, există, din vechime, în propria-ți cultură (vezi Dragobetele versus Valentine's day);
- ✓ evidențiindu-se spiritul creator al poporului român se contribuie la dezvoltarea creativității elevilor în învățământul românesc;
- ✓ un curriculum bazat pe tradiții poate ajuta la menținerea sănătății mentale a copilului.

Finalul capitolului cuprinde propuneri referitoare la pregătirea inițială și formarea continuă a profesorilor pentru învățământul primar și preprimar, dispuși să implementeze, în procesul de învățământ, curriculum-ul tradițiilor, propuneri privitoare la examenele de admitere (introducerea unor probe eliminatorii care să indice nivelul de educare a emoției viitorilor profesori, voluntarismul) și la activități de valorificare a tradiției în contexte didactice prin actualizări și completări ale informațiilor specifice domeniului, deja existente, precum și prin specializări teoretice, metodice și practice ale dascălilor. Vizând experiența noastră personală, capitolul invită la abordări, precum: excursiile de studii, cercetările-acțiune, concursurile naționale de cultură și civilizație, serbările școlare, opționalul *Cultură și Civilizație Românească*, sugerând extinderea acestora prin experimentarea a noi abordări și teme posibile, subordonate domeniului.

Capitolul III – Elaborarea unui curriculum al tradițiilor populare pentru învățământul primar – demarează cu prezentarea succintă, critică a nivelelor la care poate fi introdus curriculum-ul tradițiilor populare în învățământul primar: crearea unei noi discipline, module pluridisciplinare, inserarea elementelor de tradiție în conținuturile curriculum-ului existent, sinteze interdisciplinare periodice. Alternativa modulelor pluridisciplinare nefiind posibilă în învățământul primar (unde toate disciplinele sunt predate de învățător), deoarece ar impune participarea unor echipe de profesori, cu specializări diferite, iar varianta creării unei noi discipline ar supraîncărca planul și programa de învățământ și ar impune pregătirea unor dascăli calificați interdisciplinar, varianta optimă pentru crearea unei noi discipline de învățământ rămâne opționalul, care poate fi completat cu inserări ale valorilor naționale în celelalte discipline de învățământ, cu sinteze interdisciplinare periodice și cu proiecte de cercetare a unor practici întâlnite frecvent în viața satului.

Capitolul surprinde demersul de elaborare și implementare a curriculum-ului bazat pe tradiții la disciplina opțională *Cultură și Civilizație Românească*, a cărei finalitate educațională generală este facilitarea contactului elevilor cu valori populare românești, orientarea și sprijinirea demersurilor lor de acceptare, asumare și interiorizare a acestor valori, ajutorul oferit pentru formarea și informarea lor în activități de valorificare și valorizare a tradiției populare românești. Fiind o disciplină opțională la nivelul mai multor arii curriculare, obiectivele cadru, obiectivele de referință și exemplele de activități de învățare, întreaga planificare calendaristică, modelele de proiectare a unității de învățare și de alcătuire a proiectului de lecție, precum și instrumentele de evaluare sunt realizate de noi. Toate acestea se regăsesc în subdiviziunea III.2. a lucrării.

În ceea ce privește inserarea elementelor de tradiție prin intermediul scenariilor educaționale, menționăm traseul logic, coerent, bine articulat, pe care l-am străbătut cu fiecare element inserat: descrierea autenticității practicii/obiceiului → descrierea modalității de valorificare → prezentarea intuitivă a modalității de valorificare.

Capitolul menționează mai multe variante și exemplifică prin următoarele **practici și obiceiuri**:

- descrierea autenticității **colindei și a colindatului**, identificate mai mult pe copil și pe adolescent → descrierea modalității de valorificare a colindei, ca document istoric, în cadrul lecțiilor de limba română cu conținut istoric → prezentarea proiectului de lecție cu titlul *Colinda ca document istoric* (III.2.4.2.1.);

- descrierea autenticității **șezătorilor populare** → cunoașterea și valorificarea lor prin excursia de studii → prezentarea acestei activități didactice într-o modalitate intuitivă (III.2.4.2.2.);
- descrierea autenticității **muncii în clacă** → descrierea modalității de valorificare a acesteia și a practicilor din cadrul ei în serbările școlare → prezentarea, într-o modalitate intuitivă, a activității didactice *Serbarea “Munca în clacă”* (III.2.4.2.3.);
- descrierea autenticității **Obiceiului Sângiorzului și a Strigatului peste sat** → oportunitatea valorificării acestora în “Catalogul vorbitor” (instrument artistic în practica educațională, realizat de noi), auxiliar al fișei psihopedagogice a elevilor → realizarea fișei de “catalog vorbitor” (Anexa nr. 11);
- **supraviețuirea folclorică a unor personaje istorice** (Ștefan cel Mare) → valorificarea imaginii acestora în scrierea cărților (*Povestea lui Tolpa și a lui Ștefan cel Mare*, de Petre Ispirescu) → discurs, ținut de noi, la lansarea cărții citate (III.2.4.2.5.).

În ceea ce privește experiența didactică de proiectare sintetică și de implementare a conținuturilor predate, aceasta este una provocatoare, în egală măsură pentru elevi și pentru cercetător. Prin faptul că elevii participă la *variațiuni* ale lecțiilor *pe aceeași temă*, acestea sunt bine receptate, cu bucurie și interes, iar experiențele de învățare ale elevilor sunt sută la sută pozitive. Afirmările de mai sus au susținerea experienței noastre didactice. Un model de sinteză interdisciplinară este cel prezentat în subcapitolul III.2.4.3., realizat în Postul Crăciunului (2007), perioada: 26 noiembrie – 4 decembrie (7 zile).

Din punctul de vedere al dascălului, pregătirea acestor activități didactice necesită o investiție mare de timp, un volum mare de cunoștințe, punerea în lucru a tuturor operațiilor superioare ale gândirii, exersarea, la cele mai înalte cote, a măiestriei didactice, dar, sintezele interdisciplinare au avantajul că pot oferi elevilor o privire de ansamblu, o viziune globală a conținutului tradițiilor (din punctul de vedere valoric și faptic), precum și o viziune globală a atitudinilor care derivă din ele. Motivul pentru care ele nu pot rămâne o constantă strategică a activității învățătorului este acela că nu pot fi organizate decât periodic: la sfârșit de capitol, la sfârșit de an școlar, în anumite momente ale anului când tradiția activează unele obiceiuri populare etc.

Finalul capitolului explicitează, comparativ, sintagmele *situație de învățare și experiență de învățare*, subliniind dependența calității ultimei de calitatea celei dintâi. Dacă situația de

învățare este un construct curricular realizat de dascăl și presupune ansamblul condițiilor de „învățare a atitudinilor, de asimilare a valorilor, de formare morală” (M. Ștefan, 2006, p. 316), experiența de învățare aparține educabililor și reprezintă trăirea pe care o are elevul, datorată participării la o *situație de învățare*: cum o percepe, cum o interiorizează, cum interiorizând-o, aceasta din urmă produce modificări de cunoaștere, de atitudini, de comportament etc. Dacă o situație de învățare poate fi anticipată, experiența de învățare este imprevizibilă, subiectivă, funcție de interesele elevului, temperamentul lui, caracterul, gradul de cultură, maturitatea și de alți factori care alcătuiesc personalitatea lui. Ca dascăli și cercetători, deopotrivă, grija noastră a fost să planificăm situații de învățare în concordanță cu obiectivele urmărite, sperând ca acestea să genereze la elevi experiențe de învățare și formare pozitive. Ne-am axat pe două categorii de situații de învățare: una bazată pe activități preponderent practic-aplicative (de exemplu *depășutul porumbului*) și cealaltă bazată pe activități preponderant intelectuale (un exemplu fiind *familiarizarea elevilor cu sintagma munca în clacă și cu activitățile și practicile specifice acesteia*), a căror proiectare, abordată metodic și original, încheie capitolul.

Partea a doua este bine ancorată, științific și teoretic, în partea I și prezintă demersul experimental întreprins și rezultatele înregistrate ca urmare a desfășurării acestuia.

Capitolul IV – Etapa constatativă a investigației - reprezintă punctul de pornire a cercetării, culegerea datelor de start și prezentarea rezultatelor inițiale, de fapt informațiile care fac posibilă proiectarea optimă a designului experimental.

În proiectarea demersului investigativ al etapei constatative, au fost vizate următoarele obiective:

- evaluarea opiniei elevilor privind dorința lor de a fi instruiți și educați prin apeluri frecvente la valori aparținând culturii și civilizației românești;
- evaluarea opiniei părinților elevilor implicați în cercetare privind utilitatea orientării învățământului spre un curriculum al tradițiilor;
- evaluarea opiniei profesorilor privind particularitățile unui potențial curriculum bazat pe tradițiile populare românești;
- evaluarea opiniei unor directori de școli privind ideea orientării prospective a procesului instructiv-educativ spre un curriculum bazat pe tradițiile populare

românești;

- depistarea punctelor tari și a punctelor slabe, a amenințărilor și a oportunităților curriculum-ului bazat pe tradiții;
- culegerea de propuneri și sugestii din partea profesorilor și a părinților elevilor în legătura cu oferta curriculară bazată pe tradiții.

Eșantionul de subiecți al demersului investigativ constatativ a avut patru componente (C), astfel: C1 – 30 elevi cu vârste cuprinse între 8 și 9 ani; C2 – părinții acestor elevi, 60 la număr; C3 – 12 profesori de la diferite școli și licee; C4 – 7 directori de școli.

Tabelul următor redă și alte variabile ale eșantionului de subiecți:

Tabelul nr. 1 *Eșantionul de subiecți al etapei constatative*

COMPONENTA (C)	NR. SUBIECTI	VÂRSTA	SEX FEMININ	SEX MASCULIN	PROVENIENȚĂ
C I- elevi	30	8-9 ani	14	16	mediul urban
C II- părinți	60	29-42 ani	30	30	mediul urban
C III- profesori	12	27-58 ani	8	4	8 –mediul urban 4 –mediul rural
C IV- directori de școli	7	40-53 ani	5	2	5 –mediul urban 2 –mediul rural
TOTAL	109		57	52	

Conform tabelului nr. 1, în etapa constatativă au fost investigați 109 subiecți, cu vârste cuprinse între 8 ani și 58 ani, dintre care 57 subiecți de sex feminin și 52 subiecți de sex masculin. Menționăm că 103 subiecți provin din mediul urban și 6 subiecți din mediul rural, acoperind, astfel, un număr semnificativ de subiecți și o arie geografică extinsă.

Principala metodă folosită în colectarea datelor inițiale de la adulți a fost ancheta, iar instrumentul valorificat, chestionarul. Pentru elevi am recurs la ancheta directă/orală, care a făcut mai accesibil schimbul de informații între cercetător și subiecții investigați, având în vedere vârsta acestora din urmă.

Vom prezenta, pe rând, punctul de vedere exprimat de către profesori și directori la itemul 1 al chestionarului (*Realizați o analiză SWOT a potențialului curriculum bazat pe tradițiile populare românești*).

Din datele culese de la profesori reiese că atuurile curriculum-ului bazat pe tradițiile populare românești, respectiv oportunitățile care ar putea să apară prin implementarea acestuia, ar facilita dezvoltarea spirituală (religios-morală) a elevilor, posibilă soluție pentru îmbunătățirea atitudinală și comportamentală a lor. Din punctul de vedere al politicii educaționale, curriculum-ul bazat pe tradițiile populare ar constitui zid de *rezistență în fața globalizării uniformizante* și, în același timp, ancorare a curriculum-ului în tradițiile valoroase ale culturii românești, caracteristică necesară pentru compatibilizarea europeană a acestuia. Punctele slabe și amenințările ținesc spre lipsa motivației elevilor de a cunoaște valorile naționale autentice și spre denaturarea obiceiurilor prin *adaptarea* lor la nou.

Atuurile și șansele care ar putea să apară odată cu implementarea curriculum-ului bazat pe tradiții, subliniate de către directorii de școli, sunt privite din dublă perspectivă: aceea de director-profesor și aceea de director-manager. Astfel, punctului de vedere al profesorului, exprimat la analiza SWOT anterioară, i se adaugă punctul de vedere al managerului educațional: posibilitatea derulării unor parteneriate între școală și diferite instituții, a unor proiecte culturale, a dezvoltării de centre artistice, obținerea de profituri prin realizarea unor produse tradiționale utile etc.

Directorii de școli privesc punctele slabe și amenințările din perspectiva plajei orare prea mici pentru posibilitatea realizării unui opțional la nivelul școlii; din perspectiva decalajului informațional între elevii din mediul urban și cei din mediul rural (în ceea ce privește tradiția); din perspectiva dependenței financiare a școlilor de primării, a lipsei cadrelor didactice specializate în domeniu etc.

Itemii pe care i-am formulat în chestionarele etapei constatative au fost simetric construiți astfel, încât să ne ofere oportunități de a realiza unele comparații între răspunsurile date de profesori, directori și părinți. Conform acestor răspunsuri, 100% dintre profesorii chestionați, 100 % dintre directori și 100% dintre părinții elevilor supuși investigației consideră că se impune o aplecare mai atentă a preocupărilor școlii asupra formării elevilor, dată fiind multitudinea de atitudini și comportamente deviante ale acestora.

Atât profesorii, cât și directorii chestionați, în proporție de 100%, sunt de acord că învățământul nu asigură “cultivarea dragostei față de țară, față de trecutul istoric și de tradițiile poporului român”, stipulate în Legea învățământului, art. 4, (Titlul 1, Alineatul 2) și că se impune inserarea valorilor tradiționale în contexte didactice, cu scopul promovării arhetipurilor morale în rândul elevilor și derularea unui opțional despre cultura și civilizația românească, ultimele două idei fiind întărite și de opțiunea părinților, similară cu cea exprimată de profesori și directori.

Orientarea învățământului spre un curriculum al tradițiilor este susținută de 83,3% dintre profesori, de 57,1% dintre directori și de către 93,3% dintre părinții chestionați. Subliniem faptul că din cei 8 profesori investigați, provenind din mediul urban, doar 2 nu ar agreea orientarea învățământului spre un curriculum al tradițiilor, iar din cei 5 directori proveniți din mediul urban, 2 nu ar agreea orientarea învățământului spre un curriculum al tradițiilor. Procentual, 75% dintre profesorii aparținând mediului urban și 60% dintre directorii din mediul urban ar fi interesați de tradiții și de valorificarea acestora în context școlar, ceea ce înseamnă că mediul urban “privește” înspre valorile arhetipale ca înspre o soluție la ieșirea elevilor din criza morală. Cu toate acestea, toți profesorii, toți directorii și toți părinții chestionați, în proporție de 100%, consideră că un curriculum bazat exclusiv pe tradiții nu este oportun în acest moment istoric.

În demersurile noastre de cercetare, comentariile și sugestiile părinților elevilor au reprezentat informații prețioase. Consemnate de cercetător, acestea au constituit prilejuri de reflecție și, în același timp, confirmări referitoare la necesitatea proiectării și implementării curriculum-ului tradițiilor în învățământul primar.

În încercarea de a respecta etapele cercetării pedagogice, am parcurs, în acest moment investigativ, o secvență de evaluare a elevilor din clasă, din perspectiva volumului și a calității cunoștințelor referitoare la tradiție, precum și din perspectiva calității unor atitudini/comportamente ale elevilor în context școlar. Totodată, am sondat opiniile elevilor în legătură cu introducerea elementelor de tradiție în activitatea didactică, gradul în care ei ar adera la o astfel de abordare strategică a instruirii și am aplicat testul inițial de cunoștințe (Pre-testul).

Menționăm că acest test de cunoștințe a fost un instrument important al cercetării noastre, valorificat și în etapele următoare. Datorită lui am reușit să stabilim nivelul de start al eșantionului de subiecți, la care am raportat apoi rezultatele post-testului și ale re-testului.

Chestionarul de cunoștințe a cuprins patru întrebări deschise astfel, încât să nu îi fie sugerat elevului răspunsul. Răspunsurile au fost încadrate în variante exclusive sau exhaustive.

Prima întrebare din chestionar, *Care este vestimentația de sărbătoare a țăranilor?*, a urmărit dacă elevul are o imagine corectă, reală, în ceea ce privește vestimentația purtată de țărani în zilele de sărbătoare. Variantele în care putea fi încadrat răspunsul au fost:

- a) imagine corectă (sau aproape corectă);
- b) imagine incorectă.

Răspunsurile celei de-a II-a întrebări, *Ce obiceiuri, din viața satului, cunoști?*, au putut fi încadrate în următoarele variante:

- a) adevărat;
- b) fals.

Pentru întrebarea numărul 3, *Care este părerea ta despre viața la țară?*, răspunsurile au fost încadrate astfel:

- a) ceva doar pozitiv sau doar negativ;
- b) ambele.

Răspunsurile la întrebarea numărul 4, *Cum te-ai pregăti pentru o excursie pe care urmează să o faci într-un sat?*, pot fi încadrate în una din variantele:

- a) adecvat;
- b) neadecvat.

Conform informațiilor prezentate anterior, se observă că există doar câte două variante de răspuns pentru fiecare întrebare și acestea pot fi interpretate ca fiind corecte sau incorecte. Variantelor incorecte de răspuns li s-a atribuit valoare 1, iar variantelor corecte, valoare 2. Punctajul total realizat de elev a fost calculat prin media aritmetică a sumei punctelor obținute la cele patru întrebări. Astfel, valoarea mediei punctajului final obținut de fiecare elev a fost cuprinsă între 1 și 2, elevul putând obține una din următoarele medii ale punctajelor: 1; 1,25; 1,5; 1,75; 2. O medie a punctajului final de 1 sau 1,25 indică un nivel de cunoștințe minim, o medie de 1,5 arată un nivel de cunoștințe mediu, iar o medie de 1,75 sau 2 arată un nivel de cunoștințe crescut, avansat.

În urma aplicării chestionarului inițial, 43% din elevi au obținut medii minime ale punctajelor, de 1 punct sau 1,25 puncte, 27% din elevi au obținut medii intermediare ale punctajelor, de 1,5 puncte, 30% au obținut medii avansate ale punctajelor, de 1,75 puncte, iar

medii maxime, de 2 puncte, 0% din elevi. Procentajele subliniază volumul scăzut al cunoștințelor elevilor referitoare la tradiția populară românească, precum și lipsa calității noțiunilor specifice acestui domeniu.

Cel mai dificil, pentru elevi, a fost răspunsul la întrebarea numărul 2 (*Ce obiceiuri populare românești, din viața satului, cunoști?*), aceștia neștiind să distingă între obiceiurile populare românești și obiceiurile occidentale, împrumutate de români după 1989.

Evaluând răspunsul la întrebarea numărul 3 (*Care este părerea ta despre viața la țară?*), am constatat că elevii au un nivel minim de cunoștințe despre viața satului.

De nivel mediu s-au bucurat răspunsurile la întrebarea numărul 4 (*Cum te-ai pregăti pentru o excursie pe care urmează să o faci într-un sat?*), iar răspunsurile la întrebarea numărul 1 (*Care este vestimentația de sărbătoare a țăranilor?*) au demonstrat cunoștințe avansate legate de portul popular.

O analiză a rezultatelor chestionarului de cunoștințe relevă faptul că la chestionarul inițial clasa a înregistrat un punctaj mediu de 1,41 puncte, ceea ce demonstrează că a pornit de la limita dintre cunoștințe minime și cunoștințe de nivel mediu.

Pentru colectarea datelor referitoare la atitudinile și comportamentele fiecărui elev din clasă, am utilizat grila de observație, cu ajutorul căreia am monitorizat, timp de zece zile, opt categorii de atitudini și comportamente legate de prețuirea lucrurilor personale și ale colegilor de clasă, agresivitate, minciună, furt, cooperare, culturalizare, politețe și milă (în sensul de bunătate).

Grila de observație a fost completată zilnic, conform categoriilor atitudinale și comportamentale observate la elevi în timpul orelor și în timpul pauzelor. Simbolul „+”, regăsit în grilă, reprezintă aspectul pozitiv al atitudinii/comportamentului elevului, iar simbolul „-”, aspectul negativ.

Ca metodă de studiu am folosit observația, raportată la clasa de elevi ca grup, dar și la fiecare elev în parte. Culegerea datelor a fost realizată în prima jumătate a lunii octombrie, anul școlar 2007-2008.

Pentru stocarea, codarea și interpretarea rezultatelor am utilizat grila de observație, prin care am monitorizat cele opt atitudini/comportamente.

Atitudinile/comportamentele elevilor au fost urmărite în contextul clasei, privită ca întreg, deoarece comportamentele individuale ale elevilor se află în interrelație continuă, atât în timpul lecțiilor, cât și pe perioada pauzelor.

Capitolul V – Experimentul propriu-zis – este structurat în patru subcapitole, corespunzătoare pașilor urmați în vederea testării ipotezei și a realizării obiectivelor.

Primul subcapitol, *Proiectarea experimentului*, include:

- formularea scopului: de a facilita elevilor contactul cu valori populare românești, de a orienta și sprijini demersurile lor de înțelegere, de acceptare, asumare și interiorizare a acestor valori, de a-i ajuta să se formeze și să se informeze, în activități de valorificare și valorizare a tradiției populare românești; finalitățile educaționale cu generalitate mai mică pe care le-am propus au vizat cele două dimensiuni ale procesului instructiv-educativ: dimensiunea informativă și dimensiunea formativă.

- formularea obiectivelor:

Obiective pentru elevi, care vizează dimensiunea informativă:

O₁ – să descrie într-un limbaj simplu costumul național, o casă țărănească, un sat, un obicei etc. pe baza experiențelor proprii și a sentimentelor generate de acestea;

O₂ – să culeagă informații despre practici întâlnite în viața satului, despre sărbători religioase, tradiții, obiceiuri agrare etc.: acțiuni, implicații afectiv-emoționale, atitudini, conduite;

O₃ – să explicitizeze multidimensionalitatea muncii, culegând informații de detaliu dintr-o seară de șezătoare, dintr-o muncă în clacă: cântece, obiceiuri amuzante, munci, povești, legende ș.a.m.d;

O₄ – să condenseze în registrul propozițional și în cel iconic esența activităților și a implicațiilor lor afective, cognitive, atitudinale și comportamentale;

O₅ – să redea esența valorilor populare vehiculate în cadrul cercetării prin activități de învățare experiențială și prin cooperare;

O₆ – să realizeze serbări de Crăciun, interpretând roluri corespunzătoare jocurilor de rol “Colindatu’ cu ața cu scăluș”, “Umblatu’ cu Chiralesa” etc.

Obiective pentru elevi, care vizează dimensiunea formativă:

O₁ – să desprindă trăsături specifice poporului român: optimismul, simțul umorului, respectul față de semeni, atitudinea corespunzătoare față de alteritate, hărnicia, empatia, spiritul

de întrajutorare, înțelepciunea, puterea de a lupta pentru propriile credințe, caracterul luptător, prețuirea muncii și a produselor muncii, cultul față de muncă;

O₂ – să interiorizeze și să asimileze valori populare legate de munca pământului și de taine și evenimente din viața oamenilor;

O₃ – să realizeze reflecții personale/individuale și de grup, prilejuite de diferite evenimente din viața satului;

O₄ – să demonstreze sensibilizare și interes față de tradițiile și obiceiurile populare printr-un grad înalt de (auto)motivare în direcția receptării și interiorizării valorilor naționale;

O₅ – să manifeste atenție și responsabilitate pentru redactarea corectă și îngrijită a produselor scrise ale învățării: compuneri, texte, eseuri, poezii;

O₇ – să manifeste implicare activă și responsabilitate în alegerea și interpretarea rolurilor, precum și în dezbateră colectivă a jocului de rol.

Obiectivele cercetării pentru cercetător:

O1 - să organizeze, să coordoneze și să evalueze procesul instructiv-educativ, să construiască secvențele de învățare și auto-învățare, succesiunea și interdependența acestora;

O2 - să urmărească formarea și dezvoltarea *deprinderilor de învățare*, teoretică și practică;

O3 - să dezvolte *spiritul critic și autocritic* la elevi și să promoveze spiritul de cooperare, de comunicare și ajutor reciproc, întâlnit în viața satului;

O4 - să înțeleagă importanța cunoașterii, valorificării și promovării culturii populare tradiționale, pentru a reuși să o inducă și elevilor.

- formularea ipotezei cercetării: *La clasele primare, aplicarea unui curriculum bazat pe tradiții facilitează organizarea unor situații de învățare eficiente, flexibile și personalizate, funcție de particularitățile de vârstă și psihoindividuale ale elevilor, precum și trăirea unor experiențe de învățare cu efecte formative și informative certe;*

- precizarea variabilei independente: *valorificarea elementelor de tradiție în procesul instructiv-educativ;*

- precizarea variabilelor dependente: *gradul de recunoaștere/ acceptare a valorilor tradiționale, gradul de profunzime a înțelegerii lor și de decodificare, măsura în care ele sunt interiorizate și traduse în atitudini și comportamente);*

- prezentarea eșantionului de subiecți: cei 30 elevi de clasa a II-a, de la Colegiul Național „Unirea”, din Tîrgu-Mureș (componenta I din eșantionul etapei constatative);

- prezentarea eșantioanelor de conținut: curs opțional de valorificare a culturii și civilizației populare tradiționale (*Cultură și Civilizație Românească*), inserări spontane a elementelor de tradiție prin intermediul scenariilor educaționale, proiecte de cercetare a unor practici din viața satului (*Șezătoarea și Munca în clacă*);

- prezentarea etapelor și a metodologiei cercetării, a resurselor materiale implicate în cercetare.

Al doilea subcapitol, *Direcțiile intervenției formative. Activități desfășurate cu elevii*, insistă pe descrierea activităților formative (caracterizate printr-un grad ridicat de originalitate) și a direcțiilor de acțiune (vizând, convergent, calitatea intențiilor, a atitudinilor și comportamentelor elevilor) urmărite în desfășurarea experimentului. Accentul cade pe următoarele aspecte:

- precizarea, de către cercetător, la începutul fiecărei activități formative, a obiectivelor vizate, a elementelor esențiale de conținut ale temei noi, a criteriilor și baremelor de notare;

- prezentarea și utilizarea unor metode și instrumente de autocunoaștere și intercunoaștere, regăsite în tabelul nr. 2:

Tabelul nr. 2 *Metode și tehnici de autocunoaștere/ intercunoaștere*

Categoria de metode	Metode utilizate	Tehnici și instrumente valorificate
Metode de autocunoaștere/ intercunoaștere	-reflecția personală -autocaracterizarea/ caracterizarea colegului de clasă -autoobservația -autoanaliza -„Fereastra spre sufletul meu” -„Cine sunt eu”	-cercul valoric cu plusuri și minusuri -jurnalul personal -lista cu trăsături pozitive -lista cu trăsături negative

- utilizarea unor metode și instrumente pentru stimularea comportamentelor pozitive ale elevilor:

✓ urmărirea/observarea altor persoane, cu rol de model, care efectuează un comportament pozitiv;

- ✓ oferirea de sugestii privind comportamentul adecvat;
 - ✓ folosirea recompenselor/întăririlor.
- promovarea arhetipurilor morale din basmele populare.

Subcapitolul trei, *Evaluarea sumativă (Post-testarea)*, ultima lună a anului școlar 2007-2008), ne-a dat posibilitatea să comparăm rezultatele înregistrate în post-test cu cele de la testul inițial/pre-test. Menționăm că itemii formulați în post-test au fost simetric construiți cu cei din pre-test, deoarece evaluarea a urmărit să-i determine pe elevi să revizuiască parțial cunoștințele asimilate și să le fixeze, pentru a putea fi reactivate în anumite contexte. Mediile obținute la nivelul clasei la Pre-test (1,41), respectiv Post-test (1,81) semnaleză un progres evident al nivelului de cunoștințe al elevilor, la sfârșit de an școlar, respectiv la finalul intervenției formative.

Evaluarea nu a vizat doar nivelul cognitiv al subiecților, ci, mai ales, calitatea atitudinilor și comportamentelor, monitorizate de noi prin intermediul grilei de observație. Menționăm că s-au produs modificări evidente și în calitatea acestora.

Subcapitolul patru, *Evaluarea la distanță. Re-testarea* (luna decembrie a anului școlar 2008-2009), subliniază stabilitatea achizițiilor cognitive, atitudinale și comportamentale acumulate în etapa postexperimentală. Prin rezultatele înregistrate, prin diferențele mici dintre mediile punctajelor obținute în această etapă (1,79) și ale celor din Post-test (1,81), Re-testarea a reconfirmat ipoteza cercetării, întărind ideea că rezultatele s-au datorat experimentului realizat și nu altor cauze.

Graficul din figura nr.1. ilustrează evoluția punctajului mediu al clasei în urma aplicării chestionarelor:

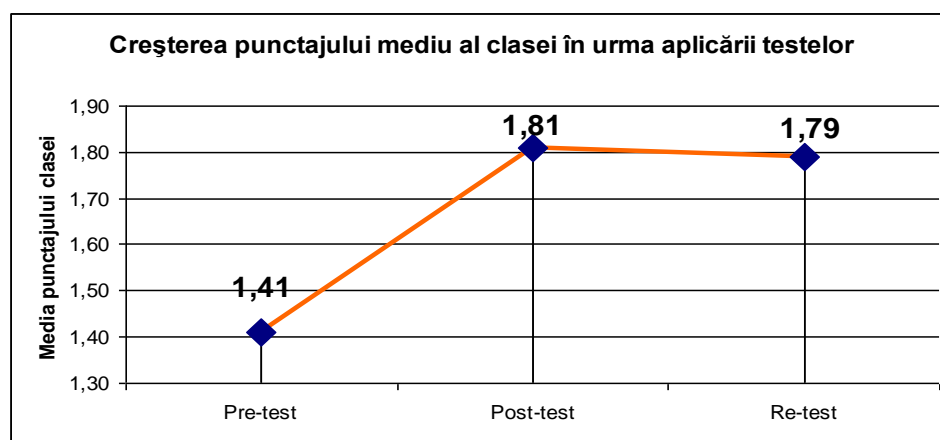

Figura nr. 1 *Evoluția punctajului mediu al clasei în urma aplicării chestionarelor*

Capitolul VI – Rezultatele obținute în activitatea de cercetare. Analiza și interpretarea cantitativă și calitativă a acestora – prezintă, prin analiza comparativă a datelor înregistrate în principalele etape ale cercetării, reușita intervenției formative, progresul înregistrat de elevi și numește câteva dintre aspectele care punctează afirmațiile noastre:

- compararea mediilor obținute de subiecți la testele de cunoștințe aplicate pe parcursul cercetării;
- compararea calității atitudinilor și comportamentelor elevilor pe parcursul cercetării;
- evidențierea progresului cognitiv, atitudinal și comportamental al elevilor, în Post-test și Re-test.

Acest progres poate fi evidențiat de rezultatele obținute în Post-test, respectiv Re-test, prin compararea acestora cu rezultatele proprii din diferite etape ale cercetării: Pre-test – Post-test, Pre-test – Re-test, Post-test - Re-test. Comparațiile realizate vizează atât criteriul intersubiecți cât și criteriul intrasubiecți.

În ceea ce privește sistemul de valori asimilat de elevi, atitudinile formate, ca rezultate ale procesului instructiv-educativ, acestea sunt greu evaluabile, motiv pentru care am recurs la o analiză calitativă a lor.

Toate rezultatele prezentate și analizate fac trimitere la eșantionul de conținut vehiculat în cadrul intervenției formative și prezintă modificări evolutive evidente ale nivelului cognitiv al subiecților.

Dacă la Pre-test clasa a înregistrat un punctaj mediu de, 1,41 puncte, în urma reaplicării chestionarului de cunoștințe (Post-test), la sfârșitul anului școlar, aceasta a obținut un punctaj mediu de 1,81 puncte, ajungând să dobândească un nivel de cunoștințe crescut, avansat, foarte aproape de maxim. Aceasta demonstrează că, în etapa intervenției formative, la nivelul clasei s-a înregistrat o evoluție a volumului și a calității cunoștințelor referitoare la valorile naționale. Nu ne surprinde această evoluție deoarece, în intervalul de timp Pre-test – Post-test, subiecții au venit în contact nemijlocit cu satul, datorită excursiei de studii la care au participat (luna octombrie). Aceștia au vizualizat piesele care compun costumele naționale (vestimentația de sărbătoare a țăranilor, la care face referire itemul 1 al chestionarului) în mediul natural al acestora, îmbrăcate și purtate de săteni pe toată durata activităților organizate în cele două zile, prezentarea costumelor fiind unul din punctele importante ale întâlnirii. O lună și jumătate mai

târziu (în decembrie), elevii înșiși au purtat costume naționale în cadrul Serbării de Crăciun, urmând ca până la Post-test să realizeze o vizită la Muzeul Etnografic din Tîrgu-Mureș, unde li s-au fixat, încă o dată, componentele și caracteristicile portului popular.

În cadrul șezătorii și a muncii în/cu clacă la care au participat elevii, în satele Șerbeni și Sânmihaiu de Pădure, aceștia au cules multe informații legate de obiceiuri populare românești din viața satului (utile pentru rezolvarea itemului 2 al chestionarului): Chiralesa, Pogănicu', Dragobetele, Cununa la seceriș, Aruncatu' pe casă a "colacilor" din flori de sânziene, Obiceiul Sângiorzului etc. Toate acestea au fost aprofundate în cadrul procesului instructiv-educativ, la cursul opțional de *Cultură și Civilizație Românească*, nu doar la modul teoretic, ci și practic-acțional, prin jocuri de rol desfășurate în natură, imitând practicile satului și interiorizând varietatea mesajelor astfel, încât Post-testul i-a "găsit" cu un volum consistent de cunoștințe privitoare la obiceiurile populare românești, necunoscute elevilor în etapa Pre-test.

Excursia în satele de pe Valea Beicii a fost, pentru elevi, un bun prilej de a-și defini părerea despre viața la țară (itemul 3 al chestionarului), neclară în Pre-test și conturată în Post-test. Elemente de tradiție precum Pogănicu', vopsirea ouălor în foi de ceapă roșie, la Paști, Strigatu' peste sat (din Obiceiul Sângiorzului) etc. i-au ajutat pe elevi să-și exprime, în Post-test, o părere solid argumentată despre trăsăturile vieții la țară, pozitive și negative, cele pozitive fiind dominante. Ne bazăm, în această afirmație, pe sistemul de valori autentice general-umane și religioase, promovate de mentalitatea satului.

Desigur, după experiența trăită prin organizarea excursiei la țară, elevilor le-a fost ușor să răspundă cum s-ar pregăti pentru o excursie pe care ar urma să o facă într-un sat (itemul 4 al chestionarului). Deși cercetătorul le-a oferit o listă cu obiectele necesare și utile deplasării și participării la "viața satului", mâncarea fiind asigurată de gazde, în rucsacurile unora (doldora!) s-au regăsit multe lucruri inadecvate (de exemplu, sandale de lac, în curelușe; era luna octombrie!), lipsind altele imperios necesare (adidași, de exemplu). S-a impus realizarea unei dezbateri pe această temă, în curtea casei M. B., în cadrul căreia elevii au recunoscut că ei nu au prevăzut anumite realități și ca atare nu s-au pregătit pentru ele. Din această dezbatere, cât și din învățarea experiențială, elevii au înțeles acele realități, de care au făcut uz la răspunsurile din Post-test, sporindu-le valoarea.

Din cele relatate anterior, s-ar putea crede că excursia didactică a fost singurul element care a produs mutația valorică din Pre-test în Post-test. Ar fi o greșeală să interpretăm astfel

evoluția răspunsurilor chiar dacă, recunoaștem, excursia, prin contactul nemijlocit cu satul și prin valențele ei educative, a fost punct de pornire în schimbarea mentalității și prilej de raportare continuă a cunoștințelor acumulate de elevi pe parcursul intervenției formative.

Menționăm faptul că datele furnizate de chestionare au fost completate și întregite de rezultatele oferite de analiza grilelor de observație din Pre-test și Post-test.

În studierea atitudinilor și a comportamentelor elevilor cu privire la prețuire, agresivitate, minciună, furt, cooperare, culturalizare, politețe, milă (bunătate), am aplicat metoda observației directe asupra comportamentului elevilor, convorbirile, discuțiile. După programul formativ, subiecții au înregistrat diferențe semnificative pe scala atitudinilor și comportamentelor, înregistrate în Post-test. Rezultatele obținute demonstrează o dinamică pozitivă a competențelor de cunoaștere-aplicare-integrare a atitudinilor și comportamentelor valorice. Astfel, se înregistrează diminuări considerabile ale procentelor la majoritatea comportamentelor negative, prezentate în acest capitol. Menționăm, însă, că niciunul dintre acestea nu dispăre.

Prin rezultatele obținute s-a constatat că elevii care au participat la programul formativ sunt, în mare măsură, deschiși pentru a recepționa noul, pentru a înlocui comportamente neadecvate mediului școlar și social cu altele, dezirabile, contribuind la optimizarea educației în școală. Rezultatul cel mai edificator, în acest sens, este faptul că elevii implicați în experiment și-au echilibrat stilul relațional și acest lucru este evident, atât în timpul orelor de curs cât și în timpul pauzelor, prin curtea școlii. Datorită comportamentelor lor prosociale, elevii nou-veniți în colectivul clasei au fost ajutați de colegii lor să se integreze destul de repede.

Analiza prezentată în acest capitol al lucrării ne îndreptățește să afirmăm că rezultatele demonstrează o reușită, deoarece majoritatea elevilor și-au modificat comportamentele negative în comportamente pozitive.

Rezultatele înregistrate la Re-test conduc la concluzia că elevii/clasa își păstrează nivelul de cunoștințe (referitor la valorile tradiționale) crescut, avansat, foarte aproape de maxim, realizat în Post-test, ceea ce înseamnă că evoluția realizată de elevi în etapa experimentală se datorează intervenției formative, retenției și nu altor factori.

Menționăm că progresul este vizibil atât la nivelul elevului cât și la nivelul clasei. Ni se pare edificator faptul că, pentru a rezolva corect testele, elevul trebuia să facă apel la cunoștințele acumulate anterior. Această raportare demonstrează faptul că mărirea mediei, la nivelul fiecărui subiect și la nivel de clasă se datorează intervenției, subiecții reușind să își consolideze și să își

fixeze cunoștințele acumulate, să le interiorizeze, după care să le poată operaționaliza, într-un proces continuu, sugerat de noi prin Mecanismul triunghiular/circular de formare a atitudinilor și comportamentelor elevilor, alimentat, într-un mod echilibrat, cu valori populare. Acest model pedagogic al educației elevului, realizat de noi, permite monitorizarea etapelor (fazelor) parcurse în procesul recunoașterii/acceptării - înțelegerii/decodificării - interiorizării/formării atitudinilor și comportamentelor dezirabile ale elevilor, ceea ce înseamnă monitorizarea modificărilor produse la nivelul variabilelor dependente.

Putem urmări aceste etape în figura nr. 2., care se regăsește, în subdiviziune VI.1. a lucrării.

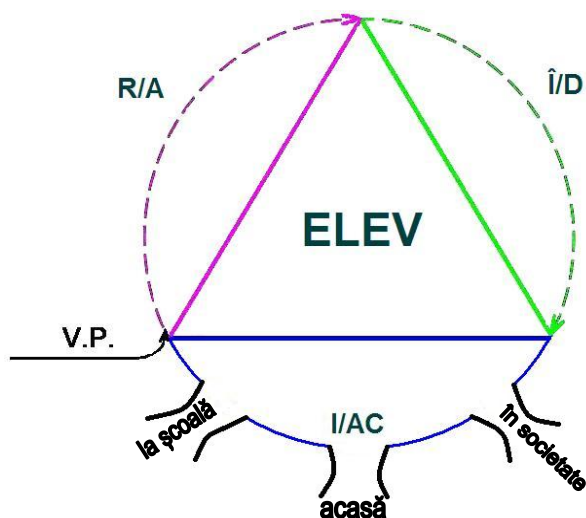

Figura nr. 2 Mecanismul triunghiular/circular de formare a atitudinilor și comportamentelor elevilor

unde:

R/A înseamnă **Recunoașterea/Acceptarea** valorii populare de către elev;

Î/D înseamnă **Înțelegerea/Decodificarea** valorii populare de către elev;

I/A.C. înseamnă **Interiorizarea/convertirea mesajului** valorii populare în **Atitudini și Comportamente** dezirabile;

V.P. reprezintă valoarea populară introdusă de cercetător în procesul instructiv-educativ, respectiv variabila independentă implicată în activitatea noastră de cercetare.

Experiența didactică și concluzia experimentului întreprins “susțin” că înlocuirea comportamentelor negative cu altele, pozitive, cere timp, voință, efort depus de către fiecare elev

al clasei, precum și unitate de cerințe educative asupra elevilor, din partea părinților lor și a învățătoarei. De asemenea, este necesar ca atitudinile și comportamentele copiilor de vârstă școlară mică să fie urmărite, corectate și întărite permanent, atât la școală cât și în familie, pentru ca aceștia să poată realiza performanțe, operaționale atât în situații școlare cât și în diferite situații de viață.

Subcapitolul *Prelucrarea statistică a datelor* prezintă posibilitatea și modalitatea de a calcula semnificația statistică a datelor cercetării, cu ajutorul testului Pearson, prin folosirea programului GraphPad InStat 3. Metoda χ^2 simplifică măsurarea diferenței între seriile de variație, fără a mai fi nevoie de calcularea indicilor de dispersiune. Această metodă se aplică în special în situațiile când evenimentele se exclud reciproc (nu este posibil să se producă decât unul din ele), ca și în cazul celor prezentate în cercetarea realizată de noi. Testele Pearson se aplică folosind tabele de contingență 2x2, calcularea χ^2 realizându-se după formula:

$$\chi^2 = \frac{(axd - bxc)^2 (a + b + c + d)}{(a + b)(c + d)(a + c)(b + d)}$$

Tabelul nr. 3., regăsit în capitolul VI al lucrării, redă, într-o modalitate intuitivă, *Tabelul de contingență 2x2*:

Tabelul nr. 3

Tabel de contingență 2x2

	Pre-test (Post-test)	Post-test (Re-test)	Total
Respins (Nota 1)	a	b	n ₁ =a+b
Admis (Nota 2)	c	d	n ₂ =c+d
Total	n ₃ =a+c	n ₄ =b+d	N=a+b+c+d

unde,

- a – elevi respinși la pre-test;
- b – elevi respinși la post-test;
- c – elevi admiși la pre-test;
- d – elevi admiși la post-test;
- a+b - total elevi respinși;

- c+d - total elevi admiși;
- a+c - total elevi participanți la pre-test;
- b+d - total elevi participanți la post-test;
- n – total.

Interpretarea rezultatelor obținute:

- $\chi^2 > 10,83$ – probabilitatea 99,9%; p=0,001;
- $\chi^2 > 6,64$ – probabilitatea 99%; p=0,01;
- $\chi^2 > 3,84$ - probabilitatea 95%; p=0,05;
- dacă $\chi^2 < 3,84$ (p>0,05) - diferența este nesemnificativă, ipoteza nu este validă.

Cu ajutorul prelucrării statistice, având la bază metoda evaluatorie χ^2 , am putut demonstra evoluția volumului și a calității cunoștințelor elevilor, referitoare la valorile tradiției populare, pe un interval de timp de șapte luni, demonstrând, prin prelucrarea statistică a datelor din cadrul acestui capitol, că ipoteza a fost validată.

Interpretând rezultatele obținute, putem afirma, cu certitudine, că valorile satului românesc reprezintă punct de interes pentru elevii de vârstă școlară mică și punct de interes pentru cercetător, fiind un ajutor în demersul de formare atitudinală și comportamentală a acestora, în conformitate cu valorile arhetipale. Metodele și instrumentele informaționale utilizate au fost bine alese de către evaluator, fiind potrivite pentru vârsta și capacitatea de înțelegere a subiecților implicați în derularea experimentului.

Personal, credem că valoarea cercetării ar deveni spectaculoasă dacă studiul s-ar desfășura pe o perioadă mai îndelungată de timp astfel, încât elevii să beneficieze de influențele pozitive a cât mai multe elemente de tradiție. De asemenea, monitorizarea îndelungată a intențiilor, atitudinilor și comportamentelor pozitive ar duce la o fixare temeinică, la automatizarea lor, garantând transformarea acestora, în bună măsură, în deprinderi dezirabile.

Capitolul VII – Concluzii finale – este destinat formulării unor concluzii care vizează atât fundamentarea teoretică a lucrării cât și demersul experimental întreprins. Concluziile formulate sunt grupate în jurul a trei aspecte, de mare interes unui final de cercetare pedagogică: eficiența demersului de cercetare realizat, dificultățile, obstacolele și limitele întâlnite, sugestii privind posibile modalități de acțiuni viitoare.

Prin cercetarea de față ne-am propus asimilarea, de către elevi, a unui sistem de valori aparținând culturii și civilizației populare tradiționale românești, prin intermediul cărora să eliminăm, parțial sau total, atitudinile și comportamentele negative ale elevilor clasei a II-a, caracteristice, de altfel, generației actuale de elevi ai claselor I-IV. Finalitatea la care ne-am raportat, continuu, a fost reprezentată de valorile arhetipale, privite ca *modele fundamentale de comportament* (Jung), pe care am încercat să le dezvoltăm elevilor prin introducerea constantă a elementelor de tradiție în procesul de învățământ, de-a lungul unui an școlar. Am îndrăznit să privim înspre o schimbare de paradigmă, trecând de la un învățământ centrat pe cunoștințe la un învățământ în care cunoștințele să devină, în exclusivitate, generatoare de atitudini și comportamente pozitive, cu menirea de a “însănătoși” relaționarea indivizilor în cadrul grupului-clasă și a grupului-școală. Avem convingerea că o atare relaționare este pusă în slujba autoformării elevilor și, implicit, a dezvoltării acțiunilor sociale morale.

Capitolul subliniază o parte din dificultățile, obstacolele și limitele întâlnite pe parcursul cercetării. Le prezentăm pe rând.

Dificultăți în realizarea bazei teoretice, științifice:

- numărul limitat al surselor bibliografice care abordează tema cercetată, dificultate care poate fi considerată și avantaj, gândindu-ne că o temă de cercetare este cu atât mai valoroasă cu cât are un grad de originalitate mai ridicat;
- delimitarea cât mai clară a noțiunilor teoretice, pentru a putea construi un aparat terminologic corect și necesar, esențial pentru alcătuirea cadrului teoretic;
- încercarea unui echilibru între prezentarea unor puncte de vedere consacrate și punctele de vedere proprii, analizate și interpretate critic;
- utilizarea unor surse bibliografice, din puținele existente, relevante pentru tema propusă;
- asigurarea unei concordanțe între partea teoretică și partea practică a lucrării, între titlu și conținut;

Dificultățile de ordin practic le putem grupa în trei categorii:

Dificultăți în proiectarea cercetării:

- formularea clară și precisă a ipotezei și a obiectivelor cercetării, care să reprezinte o problemă reală, de actualitate;
- stabilirea componentelor eșantionului de subiecți, din punctul de vedere cantitativ și calitativ astfel, încât rezultatele obținute să fie semnificative;

- stabilirea eșantionului de conținut, prin selectarea conținuturilor care urmau să fie introduse în procesul instructiv-educativ, prin crearea cursului opțional, ca suport pentru introducerea variabilei independente;
- proiectarea design-ului experimental, în concordanță cu tema cercetării, cu ipoteza și obiectivele formulate;
- selectarea metodelor de cercetare, adecvarea scopului, obiectivelor și ipotezei;
- elaborarea instrumentelor de lucru;
- elaborarea proiectului (planului) cercetării, care să orienteze întreaga cercetare pedagogică, toate etapele acesteia.

Dificultăți în desfășurarea cercetării:

- motivarea elevilor de a se implica în activitățile formative programate;
- costurile suportate de părinți pentru desfășurarea cercetării: transport, cazare, alimente etc.
- condiții grele de cazare (lipsa băilor, spălare la lighean...)
- imposibilitate de a înnopta sub același acoperiș (în excursiile de studii de 2 zile), cu un efectiv de 30 elevi, din cauza spațiilor mici ale caselor țărănești și deci imposibilitatea cercetătorului de a supraveghea toți elevii, fără niciun ajutor;
- limbajul arhaic, greu accesibil vârstei școlare mici, folosit de săteni în întâlnirile cu elevii;
- realizarea, de către săteni, a șezătorii „provocate” și a unei munci în clacă „provocate”;
- înregistrarea și cuantificarea progresului cognitiv, atitudinal și comportamental obținut de elevi;
- gestionarea corectă a resurselor materiale, metodologice și temporale, în vederea realizării activităților formative;

Dificultăți în finalizarea cercetării

- generalizarea rezultatelor;
- analiza, prelucrarea și interpretarea datelor obținute.

Prin experiment s-a recurs la verificarea ipotezei și la validarea ei. În derularea experimentului au apărut noi întrebări, noi ipoteze pe care le-a sugerat cercetarea, creând astfel puncte de reflecție care, alături de problemele pe care le explică și le rezolvă, alături de soluțiile

pe care aceasta le oferă, nu fac decât să îi sporească valoarea, deoarece “o cercetare este valoroasă nu numai prin problemele pe care le explică sau rezolvă, prin soluțiile pe care le propune, ci și prin punctele de reflecție și cercetare pe care le sugerează” (M. Bocoș). Enumerăm câteva dintre aceste ipoteze secundare, care ar putea sta la baza unor noi cercetări:

- implicarea elevilor în activități de cercetare a tradiției populare duce la creșterea interesului acestora față de cunoașterea bogăției zestrei tradiționale;
- transferul valorii etice a scenariului folcloric, în serbările elevilor, duce la sporirea calității atitudinilor și comportamentelor acestora;
- îmbrăcarea costumului național la serbări naște sentimente de respect față de acesta și de mândrie națională;
- implicarea elevilor în regizarea serbărilor sporește interesul pentru această activitate;
- antrenarea elevilor într-o muncă de colectare, prelucrare și interpretare de date facilitează descoperirea anumitor particularități psihice ale lor, care, în activitatea obișnuită la clasă, s-ar putea să nu poată fi descoperite;
- percepând tradiția ca domeniu complementar al școlii, munca de cercetare a acesteia ar putea deveni mijloc de orientare școlară și profesională;
- popularizarea muncii de cercetare a elevilor devine factor motivant în a continua activitatea de cercetare;
- antrenarea elevilor în realizarea unor broșuri cu titlul „Studii despre...”, le dezvoltă ideea de a scrie „carti”;
- prezentarea experiențelor personale ale dascălilor, legate de tradiția populară (experiențe trăite în copilărie sau ca adulți) au, asupra elevilor, putere de convingere și motivație mult mai mare decât cele nepersonalizate.

În ceea ce privește punctele de reflecție și cercetare sugerate de experimentul realizat, avem în vedere derularea a noi cercetări pe aceeași temă, unele în lucru (*De la munca în clacă la învățarea prin cooperare și Serbările școlare, cadru favorizant pentru interiorizarea valorilor tradiționale autentice*), altele într-un proiect mai îndepărtat, așteptându-și rândul.

Lucrarea se încheie cu:

Glosar;

Tradiția și Educația în gândirea pedagogică și filozofică (reflecții);

Bibliografie;

Anexe.

Glosarul cuprinde 194 concepte și sintagme, consultate de elevi în cadrul intervenției formative, regăsite în manualul realizat de noi, *Cultură și Civilizație Românească. Curs opțional pentru învățământul primar* (2008), Editura Universității Petru Maior, Tîrgu-Mureș.

Bibliografia consultată numără 222 cărți, 6 documente MEN, 13 reviste MEN, 17 reviste, 5 discipline opționale pentru clasele I-IV, toate manualele de Limba și literatura română și Cunoașterea mediului, pentru clasele II-IV, Editura Aramis, București și 2 site-uri.

Anexele, în număr de 29 (vezi cuprinsul), completează și detaliază conținuturile lucrării.

Teza conține un număr de 15 figuri și grafice și 54 tabele.

Considerăm că lucrarea are un grad sporit de originalitate prin temă, concepție și realizare, iar prin preocupările speciale de formare a atitudinilor și comportamentelor pozitive ale elevilor (conforme arhetipurilor) încearcă rezolvarea unei probleme de actualitate din domeniul educației: ieșirea elevilor din criza morală (mai ales a planului etic) prin întoarcerea feței lor spre specificul cultural, spre tradiții, sugerând și promovând un sistem de valori autentice, care să le educe emoția și să îi propulseze în universalitate.

Deoarece “întegrarea domeniului emoțional într-o perspectivă cognitivă rămâne o provocare permanentă” (S. Cristea, p. 139), ne-am aplecat, în lucrarea de față, asupra rolului pe care îl joacă emoția, rol situat dincolo de cogniție (prin crearea unui mediu plăcut și stimulat). Am încercat o schimbare de paradigmă educațională, privind către un model deschis spre toate resursele inteligențelor multiple. În viziunea lui Gardner, un asemenea model anticipează “educația pentru viitor, care presupune nu numai cunoașterea celor mai importante forme disciplinare, ci și capacitatea de a le folosi flexibil pentru a rezolva noi probleme și de a crea noi direcții de gândire” (S. Cristea).

Menționăm că în România nu există preocupări de cercetare pe tema proiectării și implementării unui curriculum al tradițiilor, la nivelul învățământului primar.